

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ У КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Зозуля Марія
НАУ, ГМІ
(Київ, Україна)

Метафора як феномен здавна приваблювала вчених різних галузей науки: філософії, лінгвістики, психології і т. ін [1; 2; 3; 6]. З часом погляди на це явище змінювалися. З когнітивним напрямком у дослідженні мовних одиниць пов'язане нове трактування метафори. Когнітологи визнають, що людське мислення метафоричне вже по своїй суті, тобто метафора від природи властива людському мисленню й пізнанню [7, с. 6] та звертаються до аналізу метафори концептуальної [8, с. 203].

Цікавим є розгляд творчості окремого письменника і спроба з'ясувати через мову його літературних творів, яким чином особливості його мислення та світосприйняття відображаються в цих творах [4]. Низка дослідників відзначає привабливість використання фреймового аналізу для дослідження мовних явищ. За словами І.А. Тарасової, випадків застосування фреймової концепції до аналізу художньої мови небагато. Вона зауважує також, що найбільший ефект здобуває фреймова методика у вивченні художніх ідіостилів [5, с. 42-43]. Саме тому її було використано при дослідженні концептуальної метафори в романах У. Голдінга.

Матеріалом дослідження слугували 3425 метафоричних виразів, відібраних за допомогою методу суцільної вибірки з 12 романів У. Голдінга. Метафоричне визначення в романах письменника отримує досить велика кількість різноманітних концептів, з яких було сформовано дві концептосфери **СВІТ ЛЮДИНИ** і **СВІТ ПРИРОДИ**. До концептосфери **СВІТ ПРИРОДИ** увійшли концепти на позначення численних та різноманітних природних об'єктів і явищ. Серед складових концептосфери **СВІТ ЛЮДИНИ** превалюють концепти, які характеризують людину як живий організм. Також до цієї концептосфери належать концепти, які позначають різні соціальні стосунки, артефакти і т. ін. Аналіз кожної з концептосфер із використанням методу

фреймового моделювання дозволив охарактеризувати їхні структури, які відзначаються складністю та наявністю ієрархічних відношень усередині.

Аналіз відібраного матеріалу показав, що найбільш уживаним видом метафоричного переносу у письменника є метафора-персоніфікація. Із її використанням отримують визначення як концепти на позначення природних об'єктів та явищ (56% випадків від загального обсягу концептосфери **СВІТ ПРИРОДИ**), так і концепти, пов'язані з людиною (31% випадків від загального обсягу концептосфери **СВІТ ЛЮДИНИ**). Структура концептосфери-корелята **ЖИВА ІСТОТА**, складові якої характеризують живу істоту з різних боків, теж була описана за допомогою методу фреймового моделювання. Результати аналізу свідчать про те, що вона є досить складною та подібною для обох концептосфер-референтів. Під час персоніфікації об'єктів та явищ природи або абстрактних сутностей чи артефактів, пов'язаних з людиною, виникає образ живої істоти. Частіше за все він створюється за допомогою такої відмінної ознаки живого, як діяльність. Крім того, як кореляти, автор використовує також такі характеристики живої істоти, як наявність частин тіла, явищ та процесів, пов'язаних із свідомістю, різні фізичні стани та роду приналежність.

У процесі дослідження спектру джерела концептосфери-корелята **ЖИВА ІСТОТА** були виведені моделі концептуальної метафори-персоніфікації, які є невід'ємним компонентом стилю автора, оскільки вони виникають завдяки особливостям мислення людини. Кількісний аналіз дозволив виявити ті з них, які є основними та актуалізуються великою кількістю метафоричних виразів в текстах романів: «**ОБ'ЄКТИ ПРИРОДИ Є ЖИВА ІСТОТА**», «**ЯВИЩА ПРИРОДИ Є ЖИВА ІСТОТА**», «**АРТЕФАКТИ Є ЖИВА ІСТОТА**», «**СВІДОМІСТЬ Є ЖИВА ІСТОТА**», «**ЧАСТИНИ ТІЛА Є ЖИВА ІСТОТА**». Було виявлено також метафоричні моделі, які презентовані невеликою кількістю метафоричних виразів і не є типовими для автора.

Завдяки моделям концептуальної метафори, які формують загальні метафоричні моделі «**СВІТ ПРИРОДИ Є ЖИВА ІСТОТА**» та «**СВІТ ЛЮДИНИ Є ЖИВА ІСТОТА**», природні об'єкти та явища, різноманітні

артефакти, частини тіла людини та пов'язані з нею різного роду абстрактні поняття постають перед нами в образі живої істоти, яка має певну зовнішність, частини тіла, здатність діяти, відчувати та розуміти. Зауважимо, що для обох виділених загальних метафоричних моделей провідною властивістю живої істоти виступає здатність виконувати різноманітні дії.

Відзначимо також, що концептуальна метафора, а саме такий її різновид, як персоніфікація в усій сукупності її характеристик, що притаманні У. Голдінгу, є невід'ємним компонентом його ідіостилю. Аналіз вказаного явища в художній творчості письменника дає змогу визначити специфіку його стилю, оскільки її виникнення пов'язане із особливостями мислення людини.

Література: 1. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории / Аристотель. / Минск: Высшая школа, 1978. — 1097 с. 2. Виноградов В.В. О художественной прозе / В.В. Виноградов // О языке художественной прозы. — М.: Наука, 1980. — 360 с. 3. Кант И. Критика способности суждения / И. Кант // Кант И. Соч. в 6-ти томах. Т.5. — М.: Мысль, 1965. — 564 с. 4. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е.С. Кубрякова // Вопросы когнитивной лингвистики. — № 1. — 2004. — С. 6 —17. 5. Тарасова И.А. Фреймовый анализ в исследовании идиостилей / И.А. Тарасова // Филологические науки. — 2004. — № 4. — С. 42— 49. 6. Freeman M. The Body in the World: A Cognitive Approach to the Shape of the Poetic Text / M. Freeman // Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis / Ed. by E. Semino, J.V. Culpeper. — Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing House, 2002. — P. 23—48. 7. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. — Chicago: Chicago Univ. Press, 1985. — 242 p. 8. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lakoff // Metaphor and Thought. — Cambridge: Cambridge University Press, 1993. — P. 202 — 252.